

ОБРАДА ОБАВЕШТАЈНИХ ПОДАТАКА И ПРОЦЕНА НЕПРИЈАТЕЉА

Обрада обавештајних података и процена непријатеља не спада искључиво у домен обавештајног отсека (одељења), већ је то ствар која се мора непрекидно налазити у центру пажње и команданта и свих чланова његовог штаба. Истина, обавештајни отсек (одељење) непосредно одговара својој команди за тај рад, кроз који се и огледа значај и улога обавештајних официра, али је, с друге стране, дужност сваког команданта и сваког штаба да у том погледу пружи свој допринос и тиме што више помогне у доношењу правилне и тачне процене непријатеља, јер од тога, у крајњој линији, умногоме зависи и успех борбених дејстава.

У обавештајни отсек (одељење) сливају се сви обавештајни подаци који су на разне начине и под различитим околностима прикупљени од разних органа извиђања. При томе често може изгледати да ти подаци немају међу собом никакве везе, а није редак случај да и противрече једни другима. Очигледно је да се тако несређени и необрађени подаци не могу давати на коришћење команданту и осталим органима који су за њих заинтересовани, већ се претходно морају средити и обрадити, и то, углавном, из два разлога:

1) Из масе несређених обавештајних података не би било могуће потпуно искористити сваки податак у оној мери у којој он то заслужује, јер би низ чињеница о којима они посредно или непосредно говоре остао незапажен, тим пре што би се утицај неких чињеница, које моментално изгледају неактуелне, могао испољити у ближој или тек у даљој будућности.

2) Што би због недовољне обраде и коришћења обавештајних података долазило до непотребног расипања снага и средстава која служе за њихово прикупљање. Само детаљном обрадом обавештајних података Војна обавештајна служба (ВОС) може постићи реалан успех.

Да би се при обради обавештајних података могло ићи логичним редом, који ће омогућавати најдетаљнију анализу у што краћем времену, потребан је одређени систем у раду, само ни ту не треба ићи у крајност и придржавати се неког шаблонског поступка у свима ситуацијама.

Разврставање и евидентирање обавештајних података

По пријему обавештајних података одмах треба приступити њиховом разврставању по правцима (отсецима) фронта и непријатељским

објектима (артиљерији, тенковским јединицама, инж. радовима итд.). У нижим јединицама разврставање се може вршити само по непријатељским објектима, пошто те јединице дејствују на релативно уским фронтovima. Приликом разврставања све обавештајне податке треба одмах евидентирати и унети у обавештајни дневник, а све оно што се може и графички приказати, унети и на радну карту, са циљем да се убрза и олакша рад на њиховој даљој обради.

У току разврставања и евидентирања упознаје се садржина обавештајних података и утврђује њихова потпуност, хитност и благовременост. Ако су подаци непотпуни, те се услед тога не могу донети закључци о питањима на која се они односе, одмах треба предузети мере (уколико то ситуација дозвољава) да се они надопуне, дајући одговарајуће задатке органима за прикупљање обавештајних података. Ако то није могуће, обавештајни подаци, иако непотпуни, неће бити сасвим бескорисни, јер се даљом обрадом нових података и њиховим међусобним упоређивањем може доћи до елемената који су првобитним подацима недостајали.

У процесу обраде треба да имају првенство они обавештајни подаци на основу којих команде треба одмах да предузму извесне мере. Али, ако би неки податак стигао са закашњењем, то, начелно, не би смело да има за последицу престанак његове даље обраде, јер понекад баш такви подаци могу послужити за успешније расветљавање ситуације, доводећи моментални ток догађаја у везу са тим задоцнелим податком.

Наведене радње у обради обавештајних података временски су практично неодојиве. За њих се може рећи да су увод у праву обраду тих података, јер се у току тих радњи не захтева нека нарочита анализа података, већ се само омогућује приступање њиховој свестранијој студији.

Процена обавештајних података

У оквиру обраде обавештајних података, процена сваког податка има велики значај, јер од правилности процене зависи крајњи закључак о степену веродостојности обрађених података, од чега, у крајњој линији, зависи да ли ће се наставити са њиховом даљом обрадом или их треба одбацити.¹⁾

Да би се установило да ли су обавештајни подаци тачни или не, морају се најпре веома пажљиво проценити њихови извори и услови добијања, јер ће непријатељ стално настојати да нас дезинформише подмећући разна документа, ширећи контрадикторне вести, итд. Иако, наравно, има извора у чију се веродостојност не може сумњати, као што су радиогониометри, аерофотоснимци, ухваћени радиоизвештаји непријатеља и др., ипак би било погрешно сматрати да и подаци до-

¹⁾ При овоме се не мисли да ће лажни подаци одмах бити потпуно одбачени. Њихова се обрада наставља, али она добија други смер, а један од основних циљева у томе јесте да се открије како и на који начин непријатељ покушава да нас дезинформише, итд.

бијени преко веродостојних извора увек морају бити тачни. Тако, на пример, радиогониометри могу са приличном тачношћу открити рејоне у којима се налазе непријатељске радиостанице, али то још увек не мора да значи да се ту налазе и КМ. У Другом светском рату Савезници су у току припрема за инвазију на Нормандију, у циљу да обману Немце у погледу отсека за искрцавање и одговарајућег груписања снага, поред осталих предузетих мера, нагомилали велики број радиостаница преко пута Калеа које су међусобно саобраћале, у чему су потпуно и успели. То значи да се само на основу оцене извора не сме доносити коначан суд о степену веродостојности и поузданости обавештајних података које они дају, већ се мора приступити њиховој даљој процени упоређивањем са подацима којима се већ располаже, и то првенствено са онима који посредно или непосредно говоре о непријатељским објектима који су од највећег интереса.

У чланку „Обрада обавештајних података“ (ВД, бр. 8 од 1953 год.) каже се да се обрада обавештајних података завршава у овој фази, као што се то види из следећег текста (стр. 42, став V):

„Према томе, тек после упоређивања података (а претходно је извршена само оцена извора из кога је податак добивен — примедба П. В.) обавештајни органи могу рећи да ли је неки податак тачан, вероватан, сумњив или лажан. *А таква оцена даје му могућност да команди поднесе одређена обавештења*“ (подвукао П. В.).

Међутим, моје је мишљење, да тада обавештајни официр још ни из далека није спреман да поднесе команданту одређена обавештења, већ само да му једноставно да своје мишљење о степену веродостојности тих података. Обрада података ће се само изузетно завршавати на тај начин, а у највећем броју случајева њихова обрада тек тада треба да уђе у своју најважнију фазу, у којој највише долази до изражаја војностручна спрема и способност лица која раде на њиховој обради. Ако би обавештајни официри свели своју обраду података само на утврђивање степена њихове веродостојности, онда би се они претворили у регистраторе догађаја код непријатеља, а не и у активне учеснике у општој процени ситуације.

Проучавање обавештајних података

Када се установи да се на обавештајне податке (који се обрађују) може ослонити, тада треба приступити њиховој чисто војностручној обради, да би се ушло у њихову суштину и утврдило њихово право значење, тј. да би се у њима открили и они елементи које нестручна лица не би могла да уоче. На пример: Добијен је податак да се у рејону X налази 12 артиљериских оруђа калибра 105 мм. Подвргавајући тај податак обради може се оценом извора из кога је он добивен, и упоређујући га са осталим подацима који говоре о том истом објекту, доћи до закључка да ли је тај податак тачан или не. Међутим, приступајући утврђивању значења тог податка најпре га треба довести у везу са непријатељском формацијом, тако да се може доћи до закључка да се ту ради о одређеној непријатељској јединици — арт. дивизиону 105 мм. Затим треба установити којој јединици тај

арт. дивизион припада и то на основу података о нумерацији и распореду непријатељских јединица на том фронту. Даљом анализом и на основу познавања непријатељске тактике и начина дејства моћи ће се оценити да ли тај дивизион улази у састав ПАГ-а или ДАГ-а. Наредним упоређивањем тога податка са осталим расположивим подацима, укључујући ту и анализу скорашњих непријатељских дејстава и процену земљишта, могла би се расветлити и друга питања, на пример, где је тежиште непријатељске одбране, какве су могућности и намере непријатеља, итд. То значи да тек тада овај податак може претстављати нешто конкретније, а не само постојање 12 артиљеријских оруђа 105 мм.

Иако коначне закључке о процени непријатеља доносе команданти јединица, који често и правилније од обавештајних официра оцењују извесне податке у погледу њиховог значаја и процене непријатељских могућности и намера, ипак, то не значи да обавештајни официри треба да воде рачуна само о прикупљању података и оцени њихове веродостојности и да њихово проучавање препуштају командантима. Напротив, они треба да изнесу својим командантима резултате до којих су дошли проучавањем података, јер ће им једино тако олакшати доношење одговарајућих закључака. То значи да ће обавештајни официри у таквим случајевима бити активни учесници у општој процени ситуације и доношењу одлука.

Обавештајни податак тек у фази проучавања, односно одређивања његовог значења, почиње да добија своју праву вредност за команду. Сада се тек обрада обавештајних података доводи у завршну фазу, и то само у ужем смислу. На крају овог процеса може се уочити разлика између обрађених и необрађених обавештајних података, која је у првом реду последица индивидуалних способности, војног образовања и искуства органа који раде на њиховој обради.

У наведеном чланку је у једном примеру из нашег НОР-а илустрована разлика између необрађеног и обрађеног обавештајног податка, али без анализе, која би иначе била веома корисна. Ево тог примера:

„Средином 1944 године наша 26 дивизија, која се налазила на о. Вису, извршила је напад на о. Брач. Штаб дивизије имао је обавештење да се на о. Брачу налазе два батаљона 738 пука 118 немачке пешадиске дивизије, а на Пељешцу и о. Корчули 750 пук ове дивизије. Један батаљон 738 пука и извиђачки батаљон 118 дивизије налазили су се на обали од Омиша до Подгоре.

После напада 26 дивизије на о. Брач и њеног повлачења на о. Вис, Штаб дивизије је добио податак од теренске обавештајне службе да је на о. Брач стигло око 6.000 Немаца са обале. Међутим, Обавештајни отсек дивизије донео је закључак да је податак о доласку тих 6.000 немачких војника на о. Брач нетачан и да су Немци могли пребацити на о. Брач једино извиђачки батаљон 118 дивизије, што се касније и потврдило“ (стр. 38, став III и IV).

Овде се не види на основу чега је Обавештајни отсек 26 дивизије могао закључити да су Немци на о. Брач могли пребацити једино Из-

виђачки батаљон 118 дивизије. Једини би одговор на то питање могао бити да је тај закључак донесен на основу ранијих података о распореду јединица 118 немачке дивизије. Међутим, ти подаци ипак нису дозвољавали да се донесе један тако категоричан закључак. Зар се исто тако није могло закључити да је на о. Брач пребачен батаљон 738 пука за који су постојали подаци да се, као и извиђачки батаљон, налази на обали? Тај би закључак био много логичнији од првог, нарочито због тога што се знало да је 738 пук (без једног батаљона) на о. Брачу. Иако се из наведеног примера види да је овај закључак био правилан, пошто је он касније потврђен, ипак то, по мом мишљењу, претставља само пуку случајност. У конкретном случају, Обавештајни отсек 26 дивизије требао је најпре да на основу изнетих чињеница и новог податка који је обрађивао донесе неколико могућих претпоставки — од којих је највероватнија могла да буде да је на о. Брач пребачен Извиђачки батаљон 118 дивизије — а затим да постави одговарајуће задатке теренској обавештајној служби у циљу провере те своје претпоставке. Међутим, из примера се види да се обрада наведеног податка сводила само на утврђивање његове веродостојности, а не и на процену његовог значења, тј. да се утврди какав је био циљ пребацивања тога батаљона на о. Брач. Према томе, наведени пример, уствари, не показује довољну разлику између обрађеног и необрађеног обавештајног податка.

Обавештајна процена ситуације

Пошто се утврди општи значај обавештајних података, може се рећи да је њихова обрада завршена само у ужем смислу, јер оног момента када се приступи проучавању података са циљем да се утврди њихово посебно значење почиње *обавештајна процена ситуације*, или, како се обично још назива, *процена непријатеља*. Према томе, обавештајна процена ситуације није нека радња сама за себе, већ део процеса обраде обавештајних података. То је потпуно логично када се зна да сви нови обавештајни подаци утичу на неки начин на текућу процену ситуације, јер се на основу њих већ створени закључци мењају или потврђују. На тај се начин обавештајна процена стално ревидира.

Суштина и циљ процене обавештајних података састоји се у проналажењу значења сваког појединог податка понаособ и у одређивању његовог места у склопу свих осталих података, јер тек то даје њихову праву вредност у односу на непријатеља у конкретној ситуацији и омогућује да се дође до што јасније слике о стању код непријатеља, о његовим могућностима и намерама.

Обавештајни официри морају бити увек спремни да на захтев својих команданата изложе своју обавештајну процену. Они ће то бити у стању само онда ако обраду података не схвате уско и ако буду стално у курсу догађаја. Обавештајни официри морају увек да буду добро упознати са ситуацијом и задацима сопствених јединица како би њихова обавештајна процена непријатеља била управљена баш на те задатке и како би омогућили својим командантима да увек доносе најцелисходније одлуке. Међутим, дешава се да наши обавештајни

официри, нарочито у нижим јединицама, приликом излагања своје обавештајне процене, само констатују стање код непријатеља, без неког дубљег размишљања о његовим могућностима и евентуалним намерама. А треба имати у виду да сваког команданта, да би донео што целисходнију одлуку, итекако интересују баш те могућности и намере, а не само његов распоред, уређење земљишта, јачина, морал, итд.

Пошто непријатељ, обично, у свакој ситуацији може да дејствује на неколико начина, то обавештајни органи морају настојати да утврде све те могућности и да разматрањем и међусобним упоређивањем сваке поједине варијанте непријатељског дејства, у односу на задатке сопствених јединица, дођу до закључка о томе која је од тих варијанти највероватнија. Они морају тежити да тај закључак безусловно почива на конкретним чињеницама, а не на разноврсним нагађањима. Поред тога, никад не треба потпуно одбацити и остале, мање вероватне варијанте непријатељског дејства, јер је боље да команданти, приликом процене ситуације, имају у виду све непријатељеве могућности. У противном, доношење одлука само на основу релативно највероватнијих намера непријатеља понекад може бити штетно, па и ризично.

Обавештајни органи морају бити апсолутно објективни и не треба да раде под утиском извесних предрасуда и да узимају у обзир и износе само оне елементе који иду у прилог тим предрасудама.

Ако обавештајни органи не могу одмах донети закључке о стању, могућностима и намерама непријатеља на основу података који показују да је заиста код њега (у целини или појединим објектима) могло доћи до извесних промена, онда они треба да поставе једну или више радних претпоставки, које ће се у даљем процесу рада потврдити или оповргнути. Тако, на пример, на маневру у Шумадији 1949 године осматрачи 13 сд „Плавих“ известили су да „„Црвени“ од јутрос имају на себи шлемове и ранчеве, а јуче их нису имали“. На основу овога податка, Обавештајни отсек дивизије је узео две радне претпоставке: или су војници у току ноћи добили шлемове и ранчеве или је извршена смена непријатељских јединица. Прикупљеним подацима потврђена је у току дана ова друга хипотеза.

Обавештајни органи у току рада доносе своје закључке по низу питања на основу неоспорних чињеница, али, ипак, увек остаје читав низ неразјашњених питања која их присиљавају да стално постављају све нове и нове радне претпоставке, од којих ће се неке потврдити а неке оповрћи.

Без обзира да ли обавештајни органи о извесном податку о непријатељу могу моментално дати тачан суд или само вероватну претпоставку, они су дужни да о свима појавама, које указују на то да би евентуално код непријатеља могло доћи до извесних промена, обавештавају своје потчињене, суседне и претпостављене команде, не чекајући дефинитивно потврђивање или демантовање својих претпоставки.